

**NEDERLAND
KOPLOPER
VARKENS-
WELZIJN IN
EUROPA?**

Stichting Varkens in Nood, maart 2016

Inhoud

Inhoud	2
Inleiding	3
Samenvatting.....	3
Resultaten	4
APPENDIX 1: UITSPRAKEN POLITICI	5
APPENDIX 2: ONDERZOEKSVERANTWOORDING.....	13
APPENDIX 3: DETAILSCORES.....	14
APPENDIX 4: GERAADPLEEGDE BRONNEN	19

Inleiding

In de politiek wordt met grote regelmaat verkondigd dat het prima gesteld is met het welzijn van dieren in ons land. Oud staatssecretaris Sharon Dijksma : “We zien dat Nederland binnen Europa echt behoort tot de koplopers op het gebied van dierenwelzijn.”

SGP Kamerlid Dijkgraaf: “Ik ben het ermee eens dat het beleid erin heeft geresulteerd dat onze varkenshouders koplopers op de markt zijn, maar daar betalen zij nu wel de rekening voor.”

VVD Kamerlid Helma Lodders stelt dat varkens in Nederland helemaal geen miserabel leven hebben. In landen om ons heen is het veel erger gesteld met dierenwelzijn. Het dierenwelzijn in Nederland is van het hoogste niveau. Mensen iets anders voorhouden is misleidend.

Dit rapport geeft opheldering over wie nu wie misleidt. Hoog tijd, want de uitlatingen van onze politici worden nimmer door feiten of onderzoek gestaafd.

Samenvatting

Van de 16 landen meest relevante landen van de EU werd een inventarisatie gemaakt van de wetgeving per land. Per land is vervolgens beoordeeld of er wetgeving is die boven de minimum EU norm uitsteekt en vervolgens kreeg iedere maatregel dierenwelzijnspunten. Die punten werden gegeven a.d.h.v. de impact van een maatregel en het aantal varkens dat het betreft. Zijn er naast de extra wettelijke normen, ook andere, breed gehanteerde normen voor meer dierenwelzijn, zoals in Nederland het Beter Leven Keurmerk, dan wordt daar in het rapport voor zover mogelijk rekening mee gehouden.

De conclusie is dat, anders dan onze politici het doen voorkomen, Nederland zeker geen koploper is bij het welzijn van varkens. Nederland komt niet verder dan een middelmatige 7e plaats. Nederland doet het onder andere slechter dan buurland Duitsland. De hoogst scorende landen zijn Zweden, Zwitserland en Denemarken, maar ook Verenigd Koninkrijk en Duitsland doen het beter dan Nederland. Dat komt bijvoorbeeld doordat daar de staartjes van veel biggetjes niet routinematig gecoupeerd worden of dat de varkens natuurlijk afleidingsmateriaal, zoals stro, krijgen.

Hoe dan ook is Nederland zeker geen koploper op gebied van dierenwelzijn, zelfs niet als er rekening wordt gehouden met particuliere initiatieven als het Beter Leven Keurmerk. Dat Nederland door (overdreven) wetgeving voor het welzijn van varkens concurrentienadeel ondervindt, zoals sector en politici beweren, is daarom vergezocht.

De bevindingen dat Nederland zeker geen paradijs is voor de varkens, komen goed overeen met het rapport [120 misstanden in de varkenshouderij](#) van Varkens in Nood uit 2015. Zou er rekening worden gehouden met het grote aantal (onbestrafte) [overtredingen in de vee-industrie](#) (meer specifiek 2,7 miljard per jaar), dan zou Nederland, vanwege de gebrekkige controle op de varkenshouderij, misschien nog verder in de rangorde zakken.

Resultaten

	Land	Dierenwelzijns- punten	Aantal maatregelen
1	Zweden	52	18
2	Zwitserland	42	12
3	Denemarken	41	19
4	Noorwegen	37	12
5	Verenigd Koninkrijk	32	9
6	Duitsland	29	18
7	Nederland	24	10
8	Oostenrijk	13	10
9	Finland	11	3
10	Portugal	5	2
11	België	4	2
12	Griekenland	4	2
13	Polen	3	2
14	Frankrijk	2	2
15	Spanje	2	1
16	Italië	1	1

- Appendix 1: Uitspraken politici – pagina 5
- Appendix 2: Verantwoording methode – pagina 13
- Appendix 3: Detailscores – pagina 14
- Appendix 4: Geraadpleegde bronnen - pagina 19

APPENDIX 1: UITSPRAKEN POLITICI

Helma Lodders (VVD)

“Nogmaals de varkens in Nederland hebben geen miserabel leven. In landen om ons heen is het veel erger gesteld met dierenwelzijn en milieu.” (3.9.2015, TK 2015-2016, 21 501-32, nr. 883)

“Dit voorstel is onzinnig en houdt mensen voor de gek. De voedselveiligheid en het dierenwelzijn is in Nederland van het hoogste niveau. Mensen iets anders voorhouden is misleidend”. (2.12.2015, in reactie PvdA-plan om kiloknallers te verbieden, Telegraaf)

“Nederland is koploper als het gaat om dierenwelzijn. Wij vinden het ontzettend belangrijk dat de regels die in Nederland zijn gesteld, nu ook in Europa worden doorgevoerd en gehandhaafd.” (12.11.2014, TK, Handelingen 2014-2015, nr. 16, item 3, blz. 4)

“Nederland is koploper op het gebied van dierenwelzijn. Nederlandse boeren moeten voldoen aan meer eisen dan hun collega’s net over de grens en in de rest van Europa en de wereld.” (6.2.2014, TK, 2013-2014, 28 286, nr. 723, blz. 3)

“Op dierenwelzijnsgebied behoort Nederland tot de koplopers, zoals de Staatssecretaris zelf aangeeft in haar brief. De rek is er echter uit.” (6.2.2014, TK, 2013-2014, 28 286, nr. 723, blz. 10)

“Nederland is toonaangevend en koploper op het gebied van dierenwelzijn. Het is dus heel goed mogelijk om verder te intensiveren met behoud van een goede mate van dierenwelzijn.” (20.3.2013, TK, 2013-2014, 31 532, nr. 98, blz. 14)

Elbert Dijkgraaf (SGP)

“Ik ben het ermee eens dat het beleid erin heeft geresulteerd dat onze varkenshouders koplopers op de markt zijn, maar daar betalen zij nu wel de rekening voor.”

(2.11.2015, TK, 2015-2016, 21 501-32, nr. 883, blz. 12)

Jaco Geurts (CDA)

“Onze standaarden op het gebied van voedsel en dierenwelzijn zijn de hoogste ter wereld. Daar moeten we trots op zijn en daar moeten we achter staan.” (17.2.2015, TK, 2014-2015, 31 532, nr. 147, blz. 2)

“De Nederlandse varkenssector behoort tot de top in de wereld op het gebied van dierenwelzijn.” (2.11.2015, TK, 2015-2016, 21 501-32, nr. 883, blz. 14)

“In Nederland leggen wij hoge standaarden op aan onze boeren en tuinders. Deze standaarden worden langzaam her en der in Europa gevolgd.”
(21.11.2014, TK, 2014-2015, 21501, nr.815, blz. 4)

André Bosman (VVD)

“Tijdens het notaoverleg op 2 december jongstleden hebben wij bovendien kunnen constateren dat Nederland ook koploper is op het gebied van dierenwelzijn. De VVD-fractie is dan ook van mening dat de Nederlandse land- en tuinbouw het meest duurzame systeem in de wereld is.” (13.2.2014, TK, 2013-2014, 31 532, nr. 122 blz. 2)

“Nederland heeft de strengste eisen op het gebied van dierenwelzijn; dieren worden dus diervriendelijk gehouden.” (13.2.2014, TK, 2013-2014, 31 532, nr. 122 blz. 2)

“In de Wet dieren staat de intrinsieke waarde van het dier centraal; dit is in bijna geen andere lidstaat het geval. Veehouders gaan zeer zorgvuldig met hun dieren om. Wij kunnen dan ook stellen dat wij ons voedsel op zeer ethische wijze produceren.”
(13.2.2014, TK, 2013-2014, 31 532, nr. 122 blz. 2)

Staatssecretaris Sharon Dijksma (PvdA)

“We lopen in Nederland voorop in dierenwelzijn in de veehouderij.” (29.4.2015, nieuwsbericht MinEZ)

“Wij lopen waar het gaat om dierenwelzijn echt voorop.”
(5.2.2015, TK, Handelingen 2014-2015, nr. 41, item 6, blz. 20)

“Ik verheug me op het debat dat ik ongetwijfeld met haar ga voeren over de vraag of we al sturen op klimaatdoelen. Ik ben van mening dat dit wel het geval is in de wijze waarop we met bestrijdingsmiddelen omgaan, met het mestbeleid en de hoge standaarden in Nederland voor dierenwelzijn.” (14.11.2014, TK, 2014-2015, 21501, nr. 815, blz. 22:)

“Nederland loopt voorop als het gaat om dierenwelzijn. We stellen terecht veel eisen aan onze boeren. Zij voldoen vaak ook goed aan die eisen. De sector neemt verantwoordelijkheid voor het dierenwelzijn.” (12.11.2014, TK, Handelingen 2014-2015, nr. 18, item 10, blz. 4)

“We zien dat Nederland binnen Europa echt behoort tot de koplopers op het gebied van dierenwelzijn” (24.9.2014, TK, 2014-2015, 28 286, nr. 764, blz. 15)

“Op dierenwelzijnsgebied behoort Nederland tot de koplopers.”
(13.6.2014, TK, 2013-2014, 28 286, nr. 745, blz. 1)

“Nederland is internationaal koploper en daar mee ook een voorbeeld. Met een krachtige exportpositie kan de Nederlandse landbouw zowel nationaal als internationaal een belangrijke bijdrage leveren aan groene groei. Deze uitdaging gaat het kabinet samen met de sector én de samenleving aan.” (6.2.2014, TK, 2013-2014, 33 043, nr. 29 (Green Deal), blz. 8)

“Nederland is koploper dierenwelzijn. Ik zou graag zien dat we dat blijven.”
(6.2.2014, TK, 2013-2014, 28 286, nr. 723, blz. 43)

“Op dierenwelzijnsgebied behoort Nederland tot de koplopers.”
(9.10.2013, TK, 2013-2014, 28 286, nr. 651, blz. 2)

Carla Dik-Faber (CU)

“Hoe zorgt het kabinet ervoor dat onze koploperspositie in Europa ook wordt weerspiegeld in de onderhandelingen?”

(2.12.2013, TK, 2013-2014, 28 286, nr. 3, blz. 27)

Halbe Zijlstra (VVD)

“Onze boeren behoren tot de boeren met het hoogste dierenwelzijn in de wereld, met de strengste milieueisen, met de best verzorgde stallen en de best verzorgde land- en tuinbouw. Dat is een gegeven.”

(29.4.2015, TK, 2015-2016, nr. 108, item 8, blz. 30)

Dion Graus (PVV)

“Dat komt inderdaad ook door de manier waarop wij met onze dieren omgaan en het hogere dierenwelzijn in vergelijking met de landen waar ik net over sprak.”

(12.11.2014, TK, 2014-2015, Begroting EZ, vergadernr. 16, blz. 27)

APPENDIX 2: ONDERZOEKSVERANTWOORDING

Er zijn 16 landen onderzocht: Europese landen die dicht bij Nederland liggen en die economisch belangrijk voor ons zijn. Voor ieder land is gekeken welke nationale maatregelen er genomen zijn die het welzijn van varkens verbeteren. Voor maatregelen die verder gaan dan de minimale Europese eisen, zijn punten toegekend. Hoe groter de impact op het dierenwelzijn van de maatregel en hoe meer dieren het betreft, hoe meer punten eraan toe zijn gekend. Een extra maatregel levert minimaal 1 en maximaal 5 punten (appendix 3). Een verbod op neusringen bij beren levert 1 punt op, omdat een neusring relatief gezien weinig ongerief veroorzaakt en het om weinig dieren gaat die voordeel hebben van de maatregel. Ook is het mogelijk dat een extra maatregel 0 punten toegeedeeld krijgt, als de maatregel niet in het belang is van het welzijn van de dieren.

Voor alle 16 onderzochte landen zijn de punten gesommeerd en kan een ranking worden gemaakt ([zie tabel](#)). Het land met de meeste punten staat hierbij op de eerste plaats. Immers hier genieten de meeste varkens de meeste extra bescherming.

Voor Nederland is rekening gehouden met het Beter Leven Keurmerk. Van de varkens voor de Nederlandse markt (circa 1/3e deel) is aangehouden dat 50% hiervan ten tijde van dit rapport valt onder het Beter Leven Keurmerk met één Ster. Dit is naar boven afgerond tot 20%.

De informatie werd verkregen uit wetenschappelijke publicaties en publiek beschikbare gegevens zoals publicaties van nationale overheden en de EU. Daarnaast zijn er interviews gehouden met wetenschappers en experts op gebied van dierenwelzijn in binnen en buitenland.

APPENDIX 3: DETAILSCORES

Land	Onderwerp	Maatregel	Score*
Nederland	Castratie	Ongeveer 60% van de mannelijke biggen wordt niet gecastreerd.	3
Nederland	Castratie	CO2 verdoving bij castratie (pigsleeper). Geen pijnstilling.	0
Nederland	Ruimte	Gelten meer leefruimte dan bij EU vereist.	2
Nederland	Ruimte	Nederlands vleesvarken 0,15m2 meer ruimte dan bij EU vereist.	3
Nederland	Vloeren	Volledig roostervloer voor vleesvarkens (> 10 weken) verboden.	3
Nederland	Keurmerken	Ongeveer 20% van de varkens leeft onder 'Beter Leven of Varken van Morgen' eisen.	5
Nederland	Dekbox	Zeug max 4 dagen in dekbox i.p.v. 28 dagen (EU eis).	4
Nederland	Vloeren	Ruimte tussen roosters voor biggen kleiner dan vereist bij EU (10mm i.p.v. 11).	1
Nederland	Tanden knippen	Tanden knippen niet toegestaan, slijpen wel.	2
Nederland	Brandveiligheid	Brandveiligheidseisen aan nieuwe stallen	1
Duitsland	Castratie	Ongeveer 5-7% van de mannelijke biggen wordt niet gecastreerd. In 2019 wettelijk verbod op onverdoofde castratie.	1
Duitsland	Castratie	Pijnstilling na castratie.	1
Duitsland	Couperen	Meerdere deelstaten stoppen geleidelijk met couperen van biggen tot 2017/2018.	3
Duitsland	Afleidingsmateriaal	Meerdere deelstaten zijn aan de slag met verbeteren van afleidingsmateriaal.	3
Duitsland	Luchtkwaliteit	Er worden eisen gesteld aan de luchtkwaliteit in varkensstallen.	2
Duitsland	Daglicht	Meer licht in de stal (80 lux ipv 40).	1
Duitsland	Afleidingsmateriaal	Specifieke eis dat afleidingsmateriaal 'genoeg en onschadelijk' moet zijn.	1
Duitsland	Ruimte	Gelten klein beetje meer leefruimte dan bij EU vereist.	1
Duitsland	Ruimte	Zeugen klein beetje meer leefruimte dan bij EU vereist.	1
Duitsland	Ruimte	Duits vleesvarken 0,10m2 meer ruimte dan bij EU vereist.	2
Duitsland	Keurmerken	Tierwohl initiatief verbeterd welzijn varkens bij 2150 varkensboeren.	3
Duitsland	Doden	Specifieke eisen aan doden biggen (doodslaan is nadrukkelijk niet toegestaan, verbloeden verplicht).	2
Duitsland	Voer	Specifieke eisen aan welzijnsvoer voor zeugen (8% DM).	2
Duitsland	Temperatuur	Eisen rondom regulatie hittestress	1

Duitsland	Hokindeling	Eisen aan hokindeling varkens (bv aparte plek voor eten en drinken)	2
Duitsland	Temperatuur	Eisen aan temperatuur in het biggennest	1
Duitsland	Neusringen	Neusringen voor beren verboden	1
Duitsland	Tanden knippen	Tanden knippen niet toegestaan, slijpen wel. Knippen gebeurt echter wel.	1
België	Castratie	Ongeveer 38% van de mannelijke biggen niet gecastreerd, of dmv Improvac.	2
België	Daglicht	Daglicht verplicht.	2
Frankrijk	Castratie	Ongeveer 7% van de mannelijke biggen niet gecastreerd.	1
Frankrijk	Castratie	Langdurende pijnstilling bij castratie.	1
Spanje	Castratie	Ongeveer 80% wordt niet gecastreerd. Maar daarentegen wordt bij gelten soms onverdoofd ovaria verwijderd.	2
Zwitserland	Castratie	Castreren moet verplicht onder verdoving (inhalatie isofluraan). Pijnbestrijding is echter onvoldoende.	1
Zwitserland	Couperen	Couperen is verboden sinds 2008.	5
Zwitserland	Afleidingsmateriaal	Natuurlijk afleidingsmateriaal zoals stro is verplicht. Dit mag ook in de vorm van strokokers.	4
Zwitserland	Dekbox	Zeug mag max 10 dagen in dekbox staan (vergelijkbaar met praktijk in Nederland).	4
Zwitserland	Kraambox	Kraambox is verboden. Zeug moet los kunnen lopen met haar biggen. Uitzondering wanneer de zeug agressief is naar haar biggen.	5
Zwitserland	Kraambox	Het vrijloop kraamhok moet een dicht gedeelte hebben waar de zeug kan liggen.	2
Zwitserland	Nestmateriaal	Stro of ander vergelijkbaar nestmateriaal vlak voor de bevalling.	4
Zwitserland	Nestmateriaal	Tijdens het zogen strooisel voor de zeug en haar biggen.	4
Zwitserland	Ruimte	Vleesvarkens 0,25m2 meer ruimte dan bij EU vereist.	4
Zwitserland	Zieke dieren	Dagelijkse inspectie op ziektekenmerken.	2
Zwitserland	Temperatuur	Voor biggen zwaarder dan 25kg én beren mag de temperatuur niet hoger zijn dan 25 graden.	2
Zwitserland	Keurmerken	Ongeveer 30 tot 50% van de varkens in Zwitserland leeft in diervriendelijke systemen. Zwitsere supermarkten zijn koplopers op gebied van MVO beleid.	5
Italië	Tanden knippen	Tanden knippen gebeurt niet/nauwelijks.	1
Portugal	Castratie	Ongeveer 90% beren wordt niet gecastreerd.	4
Portugal	Couperen	Ongeveer 5% biggen wordt niet gecoupeerd.	1
VK	Castratie	Biggen worden niet gecastreerd.	5
VK	Couperen	Tot 20% wordt niet gecoupeerd.	2
VK	Afleidingsmateriaal	Stro in veel delen van het landen gebruikelijk.	4

VK	Uitloop	Ongeveer 10% varkens heeft uitloop naar buiten of toegang tot weide.	3
VK	Uitloop	Ongeveer 50% van de zeugen loopt buiten.	5
VK	Kraambox	Kraambox wordt door circa 50% varkenshouders gebruikt.	3
VK	Temperatuur	Eisen rondom regulatie hittestress	1
VK	Keurmerken	Tesco, grootste supermarktketen, stelt diverse eisen aan dierenwelzijn.	4
VK	Dekbox	Ligbox verboden, ook voor insiminitie.	5
Denemarken	Castratie	Ongeveer 5% van de beren wordt niet gecastreerd.	1
Denemarken	Couperen	Pijnstilling voor couperen. Werking is discutabel.	1
Denemarken	Couperen	Alleen klein gedeelte van staart mag gecoupeerd worden. Specifieke eisen om couperen te verminderen. Pijnstilling.	2
Denemarken	Afleidingsmateriaal	Afleidingsmateriaal moet natuurlijk zijn. Stro vrij gebruikelijk.	5
Denemarken	Vloeren	Volledig roostervloer verboden. Ook voor biggen.	4
Denemarken	Temperatuur	Douches verplicht om varkens bij extreme hitte te kunnen koelen.	3
Denemarken	Moederloze opfok	Moederloze opfok verboden. Dus ook geen kunstmatige opfoksystemen toegestaan.	3
Denemarken	Spenen biggen	Gemiddelde speenleeftijd is 32 dagen.	3
Denemarken	Ruimte	Gelten klein beetje meer leefruimte dan bij EU vereist.	1
Denemarken	Ruimte	Zeugen klein beetje meer leefruimte dan bij EU vereist.	1
Denemarken	Zieke dieren	Speciale (oppervlakte)eisen aan ziekenboeg.	1
Denemarken	Transport	Speciale eisen aan veetrucks.	2
Denemarken	Transport	Speciale eisen aan behandeling van varkens tijdens transport.	2
Denemarken	Transport	Maximaal transporttijd: 8 uur.	4
Denemarken	Biggennest	Speciale eisen aan het biggennest.	1
Denemarken	Tanden knippen	Tanden knippen niet toegestaan.	2
Denemarken	Handhaving	Minimaal 5% bedrijven krijgt onaangekondigde controle.	2
Denemarken	Handhaving	Alle varkensbedrijven moeten minimaal 1 keer in de 3 jaar onaangekondigde controle hebben gehad.	2
Denemarken	Antibioticagebruik	Antibioticagebruik ligt heel laag (lager dan in NL). Wordt gebruik gemaakt van Zink (niet heel goed voor milieu).	1
Noorwegen	Castratie	Castreren mag alleen door dierenarts. Langdurende pijnstilling verplicht.	1
Noorwegen	Couperen	Couperen gebeurt niet tot nauwelijks doordat strenge eisen aan verdoving.	5
Noorwegen	Afleidingsmateriaal	Afleidingsmateriaal moet natuurlijk zijn, zoals stro, zaagsel of houtkrullen.	5

Noorwegen	Vloeren	Volledige roostervloer verboden. Ook voor biggen.	4
Noorwegen	Ruimte	Noors vleesvarken 0,15m ² meer ruimte dan bij EU vereist.	3
Noorwegen	Nestmateriaal	Zeugen krijgen nestmateriaal.	4
Noorwegen	Kraambox	Vastzetten zeugen (kraambox) alleen bij uitzondering toegestaan tot 7 dagen na werpen.	4
Noorwegen	Brandveiligheid	Speciale eisen aan de brandveiligheid in stallen.	2
Noorwegen	Voer	Gelten, zeugen en beren moeten voer krijgen met hoog vezelgehalte, zoals stro of hooi.	4
Noorwegen	Daglicht	Daglicht verplicht.	2
Noorwegen	Tanden knippen	Tanden knippen niet toegestaan.	2
Noorwegen	Zieke dieren	Speciale eisen aan de ziekenboeg.	1
Zweden	Castratie	Castreren alleen onder verdoving of pijnbestrijding.	1
Zweden	Couperen	Couperen verboden.	5
Zweden	Afleidingsmateriaal	Stro verplicht.	5
Zweden	Ruimte	Zweeds vleesvarkens 0,37m ² meer ruimte dan bij EU vereist.	5
Zweden	Ruimte	Gelten klein beetje meer leefruimte dan bij EU vereist.	1
Zweden	Ruimte	Zeugen iets meer leefruimte dan bij EU vereist.	1
Zweden	Ruimte	Beer meer leefruimte dan vereist bij de EU (1m ² meer).	2
Zweden	Spenen biggen	Spenen biggen mag niet eerder dan 4 weken.	2
Zweden	Afleidingsmateriaal	Voor biggen tot een maand oud is strooisel verplicht.	3
Zweden	Vloeren	Volledig roostervloer verboden. Ook voor biggen.	4
Zweden	Kraambox	Kraamzeugen moeten los kunnen lopen. Kraambox dus niet toegestaan.	5
Zweden	Nestmateriaal	Zeugen moeten beschikking hebben tot nestmateriaal. Er worden geen uitzonderingen gemaakt.	4
Zweden	Hokindeling	Aparte ruimte voor eten en drinken vereist.	2
Zweden	Neusringen	Neusringen voor beren verboden	1
Zweden	Tanden knippen	Tanden knippen niet toegestaan.	2
Zweden	Daglicht	Daglicht verplicht.	2
Zweden	Luchtkwaliteit	Scherpe eisen aan luchtkwaliteit in varkensstallen.	3
Zweden	Transport	Maximaal transporttijd slachtdieren: 8 uur.	4
Finland	Couperen	Couperen verboden.	5
Finland	Afleidingsmateriaal	Natuurlijk afleidingsmateriaal zoals stro is verplicht. Er moeten hoopjes mee gemaakt kunnen worden.	5
Finland	Neusringen	Neusringen voor beren verboden	1
Oostenrijk	Castratie	Castreren alleen onder verdoving.	1
Oostenrijk	Couperen	Specifieke eisen om couperen te verminderen.	1
Oostenrijk	Kraambox	Eisen aan de oppervlakte van een kraamhok.	1

Oostenrijk	Kraambox	Verbod op kraambox m.i.v. 2033.	3
Oostenrijk	Vloeren	Ruimte tussen roosters voor biggen én gespeende biggen kleiner dan vereist bij EU (respectievelijk 10 i.p.v. 11mm en 13 i.p.v. 14mm).	1
Oostenrijk	Ruimte	Gelten klein beetje meer leefruimte dan bij EU vereist.	1
Oostenrijk	Ruimte	Zeugen klein beetje meer leefruimte dan bij EU vereist.	1
Oostenrijk	Neusringen	Neusringen voor varkens verboden	1
Oostenrijk	Daglicht	Daglicht verplicht.	2
Oostenrijk	Ruimte	Oostenrijks vleesvarken 0,05m ² meer ruimte dan bij EU vereist.	1
Griekenland	Castratie	Ongeveer 25% van de mannelijke biggen niet gecastreerd.	2
Griekenland	Couperen	Ongeveer 15% wordt niet gecoupeerd.	2
Polen	Castratie	Ongeveer 10% biggen wordt niet gecastreerd. Castratie gebeurt in meer dan 20% van de gevallen door dierenarts. Verdoving soms	1
Polen	Afleidingsmateriaal	Soms stro als afleidingsmateriaal.	2

*Verbetering dierenwelzijn, 0=geen , 5=zeer groot

APPENDIX 4: GERAADPLEEGDE BRONNEN

ec.europa.eu/dgs/health_food-safety/information_sources/docs/ahw/20150226_ahw_pig-castration_pres_9_en.pdf
ec.europa.eu/dgs/health_food-safety/information_sources/docs/presentation_08032013_5_norway_foredrag_en.pdf
ec.europa.eu/dgs/health_food-safety/information_sources/docs/presentation_08032013_6_wechsler_experience_from_switzerland_submitted_en.pdf
en.fvm.dk/fileadmin/user_upload/ENGLISH_FVM.DK/Themes/animal-welfare/Posters/F6-Gunnarsson_et_al_2015_poster_.pdf
en.fvm.dk/fileadmin/user_upload/ENGLISH_FVM.DK/Themes/animal-welfare/workshops/workshop3/Birgitte_Dam_presentation_workshop_tails.pdf
eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:047:0005:0013:NL:PDF
hokverrijking.nl/wp-content/uploads/lit-Waninge-2011-Denen-niet-bang-voor-stro-Varkens-mei-2011.pdf LEI, 2009. Dierenwelzijn in de markt.
lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-02-18-175
lto.nl/actueel/nieuws/10843185/Zweedse-gasten-onder-indruk-van-Hollandse-efficientie-en-ondernemerschap.html Mul, M. (2010) EU-Welfare legislation on pigs
resource.wageningenur.nl/nl/show/Biggencastratie-wordt-overbodig.htm spolecnostprozvirata.cz/wp-content/uploads/Summary-report_pig_20131.pdf stud.epsilon.slu.se/7178/1/Edman_F_140820.pdf
uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:CBB:2013:347
wetten.overheid.nl/BWBR0035217/Hoofdstuk2/4/Artikel217/geldigheidsdatum_28-10-2015
wetten.overheid.nl/BWBR0035217/volledig/geldigheidsdatum_06-10-2015#Hoofdstuk2_4
www.agricultureandfood.dk/~media/agricultureandfood/About%20us/Dansih%20Agriculture%20and%20Food/AnimalWelfare2010ashx.ashx
www.alternativepig.eu/fileadmin/Documents/2009%20Practice%20on%20castration%20of%20piglets%20in%20Europe.pdf
www.animalfreedom.org/paginas/informatie/contactbladapril2011.html
www.animallaw.info/sites/default/files/Finish%20Animal%20welfare%20decree.pdf
www.animallaw.info/sites/default/files/Finnish%20Animal%20Welfare%20Act.pdf
www.animallaw.info/statute/switzerland-cruelty-swiss-animal-protection-ordinance
www.boerderij.nl/Home/Nieuws/2013/10/Dijksma-verbiedt-koudmerken-1383971W/
www.boerderij.nl/Varkenshouderij/Nieuws/2011/4/Verbod-biggencastratie-vastgelegd-in-Zweedse-wet-AGD565180W/
www.boerenbusiness.nl/artikel/item/10848998/Zweden-wil-beter-varkenswelzijn-in-EU
www.ciwf.org.uk/farm-animals/pigs/welfare-issues/castration/ www.ciwf.org.uk/media/3818889/welfare-of-pigs-in-the-european-union.pdf www.dierenbescherming.nl/wat-wij-doen/actueel/blogs/blog-overzicht/varkens-in-kopenhagen
www.djurenstratt.se/sites/default/files/best-animal-welfare-in-the-world.pdf www.dyrevern.no/english/will-vaccination-finally-replace-surgical-pig-castration-in-norway www.econwelfare.eu/publications/EconWelfareD1.2Report_update_Nov2010.pdf
www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/509997/IPOL_STU(2014)509997_EN.pdf
www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2010-010052+0+DOC+XML+V0//NL
www.horsus.nl/artikel/3626/brandmerken-verboden-in-denemarken
www.moag.gov.il/NR/rdonlyres/5460284E-0D2B-4798-8DE8-8C2DD4A630D4/0/GuidelinesforPigWelfareinIsrael.pdf
www.onekind.org/uploads/publications/090421_consultation_pigs_mutilations_environmental_enrichment.pdf
www.piepvandaag.nl/een-overwinning-voor-duitse-dierenbeschermers/
www.proplanta.de/Agrar-Nachrichten/Agrarpolitik/Kueken-Schreddern-soll-verboden-werden_article1443184237. www.q-s.de/services/files/downloadcenter/4_leitfaeden/landwirtschaft/lf_ldw_sw_frei_01012015_en.pdf
www.researchgate.net/publication/221973764_Practice_on_castration_of_piglets_in_Europe
www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2011/01/18/antwoord-kamervragen-inzake-tandenknippen-varkenshouderij/antwoord-op-kamervragen-van-lid-thieme-pvdd-inzake-tandenknippen-in-de-varkenshouderij.pdf
www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2013/10/29/beantwoording-kamervragen-over-het-ontnemen-van-het-predicaat-koninklijk-wegens-gecoupeerde-paardenstaarten/beantwoording-kamervragen-over-het-ontnemen-van-het-predicaat-koninklijk-wegens-gecoupeerde-paardenstaarten.pdf
www.schweine.net/news/schmidt-deutschland-trendsetter-tierwohl-minister.html
www.teagasc.ie/publications/2012/1291/Towards_January2013_Updates_implicationsand_optionsfor_grouphousing_pregnantsows.pdf
www.varkensloket.be/Varkensloket/Biggen/Workshopalternatievenbiggencastratie/tabid/9304/language/nl-NL/Default.aspx
www.vetmeduni.ac.at/fileadmin/_migrated/content_uploads/FFWV_2011-Report.pdf